

ויחי תשפ"א שלום רב – כאשר מברך יעקב את מנשה ואפרים הוא משכל את ידיו ושם את יד ימינו על ראש הצעיר, וכאשר מוחה ע"ז יוסף אומר לו יעקב שהוא יודע היטב מה שהוא עושה שאף שמנשה יהיה לעם ויגדל אבל אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים, ורש"י פירש שגדעון יצא ממנשה אבל מאפרים יצא יהושע שכל העולם ישמע אודותיו. מה שלא מובן היטב הוא מדוע הוצרך יעקב לעשות את זה, דהנה זה בודאי שזה דבר תמוה ומסוכן, ומי כיעקב יודע שכאשר מרוממים את הצעיר לפני הבכור זה יכול לגרום בעיות לטווח ארוך, זה קרא עם עשו וזה קרא עם יוסף [והמעין בספרי שופטים יראה שתמיד היה מתח וקטטה בין שבט אפרים ומנשה עד שבימי יפתח שחטו מנשה ארבעים ושנים אלף מבני אפרים, ושם פירש המלבי"ם שהסכסוך ביניהם מקורו בברכת יעקב שאמר וישם את אפרים לפני מנשה], וצריכים ליזהר בזה הרבה, אז מדוע שיכניס יעקב את עצמו לדבר זה, הלא מנשה הוא הבכור, ומנשה יצמיח את גדעון, ואמנם אפשר שאפרים יהיה יותר ידוע בכל העולם מחמת יהושע, אבל מדוע זה חשוב עכשיו לדעת ובדוקא להשים את אפרים לפני מנשה, וכי משום שעתיד אפרים להוציא בן מפורסם יותר לכן עכשיו זה כאילו הוא נעשה הבכור? בקיצור, צריכים להעמיק לדעת מה באמת היתה כוונת יעקב בסיפור התמוה הזה, שבודאי לא הובן ע"י יוסף, ויכול – וגם אירע כן – לסכסוך בעתיד.

ואני בבואי מפרדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך גו' ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם. מדוע אומר זה יעקב ליוסף? רש"י מבאר שיעקב מסביר את זה ליוסף משום שאע"פ שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך שהרי מתה וקברתי אותה חוץ מארץ והיינו שלא לקחתי אותה לתוך בית לחם אלא קברתי אותה בדרך, וידעתי שיש בלבך עלי, ולכן מודיעו שזה היה ע"ש העתיד וע"פ הדבור.¹ והנה הרמב"ן מתמיה שלא מצינו רמז לזה בקרא, אבל הוא מסכים שזה נרמז בכפילות תיבת "בדרך" כלומר בדרך שיעברו בה בנ"י בעתיד, אלא שבדרך פשוט מסביר הרמב"ן שזה באמת התנצלות למה לא קבר את רחל במערת המכפלה בו בזמן שהוא קבר שם את לאה, ולכן הוא מסביר לו שזה פשוט לא התסדר באמצע הדרך ללכת לחברון אז מטעם לוגיסטיים. ואח"כ מוסיף הרמב"ן שלדעתו לא אמר יעקב ליוסף את הטעם הנכון, זה היה התנצלות, כי עיקר הטעם היה שהיה בוש

מאבותיו שאף שהיה מותר לו לישא את רחל אבל נשא שתי אחיות, ומכיון שלא היה האשה בהיתר, ורחל נשא משום הנדר, לכן קבר שם את לאה.

והנה לכל ההסברים, ההסבר על קבורת רחל בא כהמשך על ציווי הקבורה בא"י, וא"כ תמוה סדר הדברים, שהרי בין מצות הקבורה ובין התנצלות זו הרי הוא מפסיק בענין מנשה ואפרים כראובן ושמעון יהיו לי, שזה לא שייך לענין הקבורה כלל, וא"כ הפסוק הזה המספר על קבורת רחל שייך מקודם בפרשת הקבורה. ובאמת הקושיא אינו רק על מיקומו של הפסוק, אלא שכל האירוע כנראה אירע בפעם אחרת, שהרי הוא אומר ויהי אחרי הדברים האלה וגו', וא"כ מיקומו של ענין זה תמוה מאד. וכן הקשה האור החיים ועוד מפרשי התורה [ועיין ספורנו שמחמת קושיא זו מציע פירוש אחר בקשר הדברים]. ועוד יש לתמוה, דזה נראה מוזר מאד שהוצרך יעקב להתנצל ליוסף, וכי אבא צריך להתנצל לבנו על מה שמבקש ממנו, ובפרט מיוסף?

וכן להלן בפרשה אומר רש"י שנתן לו שכם אחת על אחיך בתור פיצוי על בקשת הקבורה בא"י, וזה לא מובן היטב שהוצרך לפצותו, וכבר הקשו שם בדע"ז הלא הוא מטיל קנאה ביניהם והוא היה יודע שבשביל משקל שני סלעים מלת שהוסיף לו נתגלגל הדבר וירדו למצרים? וגם לפי מה שפירש רש"י שזה פיצוי על בקשת הקבורה, א"כ מדוע לא נתן את זה לו מיד כאשר ביקש אותו לקבורו בא"י, מדוע מפסיקה התורה בכל הסיפור הארוך של ברכת מנשה ואפרים ורק אח"כ חוזרת לזה?

והנה הפרשה מתחילה ונגמרת בענין קבורה בארץ ישראל שרצו בה יעקב ויוסף, אלא שבתורה עצמה לא כתוב להדיא מדוע ביקש כן יעקב [וכן יוסף], רק בפסוק כתוב שמבקש טובה שלא יקברנו במצרים ומוסיף "ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם", הרי שהוא מרמז לו שמקום קבורתו הוא במערת המכפלה, אבל לא מפרש להדיא שום פרטים אחרים אודות הקבורה. ובפשטות, לפי שלא מוזכר טעם בפסוק, לכן מביא רש"י מחז"ל שלשה טעמים נפרדים מדוע לא רצה להקבר במצרים, או מחמת הכנים, או מחמת צער המחילות, או מחמת ע"ז [ובדע"ז בשם ר"ת הוסיפו עוד טעם שלא רצה שינצלו מצרים מעשרת המכות בעבורו אם יקבר במצרים]. אלא שלכאורה פלא מדוע הוצרכו רש"י

1. ומה שמשמע מרש"י שרחל לא נקברה בא"י, הנה הרמב"ן חולק ע"ז בתקיפות שהרי המציאות היא להיפך, והמפרשים ביארו שכוונת רש"י שהתנצל על שקברה בדרך בלי מקום ישוב, באמצע הדרך, אבל בודאי נקברה בא"י.

ור"ת להביא טעמים אלו שהם מדרשי אגדה, והלא לפי פשוטו של מקרא כתוב להדיא: ושכבתי עם אבותי, הרי שיעקב מסביר שטעמו הוא שרצה להקבר עם אבותיו. ולכאורה מתוכו מוכרח שזה עיקר הטעם, שהרי אם עיקר הטעם הוא א' משלשת טעמי המדרש, א"כ מדוע ציוהו דוקא ללכת למערת המכפלה, וקברתני בקברתם, כי הלא העיקר הוא לא להיות במצרים, והיה יכול לילך לכל מקום בעולם [ולטעם השני בכל מקום בא"י] ולא דוקא למערת המכפלה, ובהכרח שעיקר הטעם הוא שרצה להקבר עם אבותיו, ענין קבר אבות, אבל זה לא מפורש להדיא כאן אצל יוסף, אף שמשמע כן.

אבל רש"י לשיטתו דבאמת אין זה הטעם שאמר יעקב, דהנה רש"י נתקשה בביאור התיבות ושכבתי עם אבותי, והיינו שלפי דעתו אי אפשר לומר שמה שאמר יעקב ליוסף ושכבתי עם אבותי שזה טעם המצוה שרצה להקבר בקבר אבות, שהרי אז אין סדר המקרא נכון שהרי אח"כ הוא אומר ונשאתני ממצרים, וכן מה זה שכופל ואומר וקברתני בקברתם והלא כבר אמר ושכבתי עם אבותי, ועוד שלשון ושכבתי עם אבותי בכל מקום קאי על הגויעה לא על הקבורה, ולכן לדעתו באמת אין כוונת יעקב לטעם המצוה שהוא משום קבר אבות, ולא מגלה יעקב ליוסף את טעם הקבורה בא"י, וגם לא מזכיר בכלל מערת המכפלה, ומה שאמר ושכבתי עם אבותי הכוונה היא רק שלאחר שימות אז ישא אותו ממצרים, וזה כינוי למיתה, ולפי הבנתו שאין כאן טעם בפסוק, א"כ יכול רש"י לפרש שטעם הקבורה בא"י הוא מחמת שלשת הסיבות שהטעימו במדרש.

אלא שדברי רש"י פלא הוא, שהרי בסוף הפרשה, כאשר הגיע זמן פטירתו והוא מדבר אל כל השבטים בצוותא, שם הוא מגלה טעמו העיקרי, שהרי שם הוא אומר: ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף על עמי קברו אתי אל אבתי אל המערה אשר בשדה עפרון החתי גו' שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו גו' ושמה קברתי את לאה וגו', הרי ששם ביאר להדיא את כוונתו, וגם שם ביאר להדיא שכוונתו למערת המכפלה, וצ"ב בכוונת רש"י שברור לו שאין זה כוונת יעקב במה שאמר ליוסף, אבל מדבריו מסוף הפרשה מיד קודם מיתתו, מבואר להדיא שעיקר כוונתו היא לקבורת אבות ולכן בדוקא מצווה ללכת למערת המכפלה, וא"כ מדוע מביא רש"י שלשה טעמים מהמדרש שלא כתוב בתורה כל עיקר?

ונראה לי ברור שלא גילה טעמו העיקרי ליוסף, וגם לא אמר לו להדיא על מערת המכפלה, משום שידע שיש לו בלבו על שקבר את רחל בקבר רחל ולא במערת המכפלה, ולכן גם לא רצה לומר שטעמו העיקרי הוא משום קבר אבות שא"כ היה פוגע ברגשותיו של יוסף, ולכן אמר לו איזה טעמי אגדה אבל לא הטעם האמיתי, ורק רמז לו בתיבות ושכבתי עם אבותי וקברתני בקבורתם אבל לא ביאר להדיא בדוקא [אף שבודאי התכוין לזה] משום שהיה רגיש לרגשותיו של יוסף כמו שאנו רואים אח"כ. רק בסוף ימי חייו, כאשר הוא מדבר אל השבטים כולם בצוותא, כל אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר דבר להם אביהם גו' ויצו אותם וגו', שם הוא מגלה כוונתו האמיתית, שהעיקר הוא הקבורה במערת המכפלה, ועיקר הטעם הוא ששם קברי אבותיו, ולכן שם הוא מסביר גם ששם קברתי את לאה, אבל את זה הוא לא יכול לומר כאשר דיבר ליוסף, כי מדוע לא קבר שם את רחל, והכל מדויק טפי.

ונמצא שלפ"ז שהטעמים שאמר ליוסף הם לא הטעמים האמיתיים, שהם טעמים שאמר ליוסף בשביל שלא יכול לומר לו הטעם האמיתי, או אפשר שרצה שיאמר טעמים אלה לפרעה בכדי שירשה לו להקבר חוץ למצרים, אבל עיקר הטעם מפורש בקרא להלן. [וזה מתאים עמש"כ הרמב"ן לגבי קבורת רחל שאפילו הטעם שע"פ הדיבור לא היה הטעם האמיתי, והעיקר היה שהתבייש מאבותיו].

ולפ"ז יש ליישב את דברי המשך חכמה בפרשת בחוקתי המפורסמים [ברלין היא ירושלים, ששם הוא מתנבא על השואה] שהתקשיתי בהם זה ימים רבים, שחידש שם בלי שום מקור שהטעם שרצה יעקב להקבר בארץ ישראל הוא משום שחשש יעקב מאד מפני התבוללות וטמיעה בתוך מצרים של זרעו אחריו לאחר מותו, וחשב תחבולות ועצה אשר יהיו בניו מצויינים שם בבגדיהם ובשמותם, ולכן היו ישראל לגוי בפני עצמו, ואם היה יעקב, אבי כל שבטי ישראל, קבור שם, הלא היו מתיאשים מארץ כנען והיו משתקעים במצרים ומחשיבים אותה לארץ מולדתם, והיה בטל יעוד האלקי עליהם, כי לא יהיה זרע אברהם רק חלק אחד מעם מצרים, לכן צוה בכל עוז לקבור אותו בארץ כנען, וידעו כי אבות האומה ויחוסה הוא בארץ כנען כו' ובה נקבע בנפש בניו קישור טבעי להשתוקק אל ארץ אבותיהם ולחשוב עצמם כגרים כו' וכן צוה יוסף כו' וכן כל השבטים, שבה הניחו שורש גדול בלבב ישראל וכו'. הרי

שפתותיו ברור מללו שעיקר הטעם הוא משום שרצה בארץ ישראל בכדי שידעו את שורשם ומקורם, וכבר רבות בשנים שתמהתי ע"ז שמאין מקורו לזה, הלא בפירוש ברש"י כתוב שלשה טעמים אחרים, וגם שרש"י בברירות אומר שאין עיקר הטעם שרצה להקבר בקבר אבותיו, וכאן בא המש"ח ומחדש דבר בלי שום מקור, ולא נמצא זה בחז"ל ובראשונים כלל! אבל להנתבאר י"ל חלק מהתשובה, שמקורו של המש"ח הוא לא חז"ל ולא ראשונים אלא פסוק מפורש, כלומר הפסוק בסוף הפרשה ששם הוא אומר להדיא שרצונו הוא להקבר בקבר אבותיו, הרי שיעקב אבינו עצמו מגלה את טעמו וזה לא כמו שכתוב בגמ' ובמדרש וברש"י, ובהכרח צ"ל כמש"כ שאף שעיקר טעמו מפורש, אבל מ"מ לא רצה לגלות ולדבר עם זה יוסף להדיא מיד משום רגישותו לגבי קבורת אמו רחל, וא"כ יש לנו מקור מפורש שעכ"פ הטעמים שהביא רש"י אינם האמיתיים. אבל עדיין קשה, דהא עיקר מהלכו של המש"ח הוא שרצה להקבר בארץ כנען, אבל לא הזכיר כלום מענין קבר אבות או מענין מערת המכפלה, וא"כ לכאורה עדיין קשה לומר שמקורו הוא מהפסוק הנ"ל, שהרי בפסוק הנ"ל כתוב עוד יותר מזה, שלא רק שרצה א"י אלא רצה מערת המכפלה, וא"כ עדיין הדברים צריכים ביאור?

ובביאור הדברים באופן נכון, וגם בכדי לבאר מה שהקשינו מדוע מפסיק באמצע ענין הקבורה בענין אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, נקדים לזה דברים נפלאים ממו"ז ז"ל באמת ליעקב המאירים את כל הפרשה, דהוקשה לו על זה שבירך יעקב את אפרים ומנשה בברכה מיוחדת יותר משאר השבטים, שהם כראובן ושמעון, ופלא שיעקב חוזר על אותה הטעות של הכתונת פסים ומראה טובה מיוחדת ליוסף, ומדוע לא חשש שיקפידו ע"ז האחים? וביאר באותו היסוד של המש"ח, שכל מעשי יעקב בתקופה ההיא היה להנציח שלא יטמע זרעו בין המצרים, וכאשר יבוא יום הגאולה יהיה את מי לגאול, ומכיון שאפרים ומנשה נולדו במצרים ולא זכו לראות את בית הסבא בארץ ישראל, לפיכך הוכרח יעקב להרים את מעמדם ולהכיר אותם בתור בניו ממש, ולכן אמר ליוסף: ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים גו' כראובן ושמעון יהיו לי, היינו שמכיון שהם נולדו במצרים, לכן אני מעלה אותם למדרגת ראובן ושמעון, כי אחרת לא יזכו לצאת. ומכיון שזה היה הטעם, ממילא לא שייך שיתקנאו בזה שאר האחים.

ולפ"ז ביאר מדוע מזכיר יעקב פעמים בתוך דבריו ענין ארץ כנען, דמיד כשמתחיל לדבר הוא אומר ליוסף שה' נראה אליו בלזו בארץ כנען, שזה לכאורה מיותר דהול"ל שה' נראה אליו, ואולי היה יכול להוסיף שזה היה בלזו, אבל מדוע לו להוסיף שזה היה בארץ כנען. אלא שזה לא קשה כ"כ, כי אפשר היה צריך לציין לאיזה לזו מיירי, כי הרי הוא שינה את שם המקום לבית אל, וכן מצינו בפרשת וישלח: ויבא יעקב לזוה אשר בארץ כנען היא בית אל וגו', אבל אח"כ כאשר מדבר עם יוסף אודות קבורת רחל הוא מוסיף ואומר: מתה עלי רחל בארץ כנען, שתיבות אלו לכאורה מיותרות הן. וביאר באמת ליעקב לפי הנ"ל שעיקר מטרת יעקב בכל זה היה להשריש אצל מנשה ואפרים שהם לא מצריים אלא שהם חלק מעם ישראל ושעליהם לעלות לא"י בזמן הגאולה, ושלא יטמעו בטומאת מצרים ויאבדו לנצח נצחים, זה כל דאגת יעקב וכל הפעולות שהוא עושה בתקופה האחרונה לחייו הכל מסתובב על נקודה זו, ולכן כאשר הוא מספר על קבורת רחל, הוא מדגיש להם שרחל נקברה בארץ כנען [ולכן הוא מדייק ונותן להם את הכתובת המדויקת: בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה, ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם], וזה העיקר שרצה יעקב שידעו מנשה ואפרים, להדגיש להם ששורשם ומקורם אינו בארץ מצרים שנולדו בה, אלא מקורם ושורשם דוקא בא"י, וזה הרעיון העיקרי שהוא רוצה שהם ידעו ויזכרו.

ובעצם כל הסיפור על קבורת רחל עיקר המטרה הוא לקשר אותם לארץ ישראל, ובאמת ליעקב ציין לזה פסוק בספר נחמיה שכשרצה לקבל רשיון לבנות את ירושלים מדרישו אמר: מדוע לא ירעו פני אשר העיר קברות בית אבותי חרבה ושעריה אכלו באש גו' אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך לפניך אשר תשלחני אל יהודה אל עיר קברות אבותי ואבננה וגו', הרי שמקשר את עצמו לא"י עי"ז שהיא עיר קברות אבותי, ולכן כשרצה יעקב להדגיש לאפרים ומנשה, שנולדו בארץ מצרים, שידעו ששורשם ומקורם מחצבתם הוא בא"י, חזר וביאר להם שמקום קבורת רחל הוא בארץ כנען, ושם הוא גם מקומם בעתיד, ודו"ק.

וכאשר נקשור ביחד את דברי המש"ח והאמת ליעקב תאיר לנו כל הפרשה היטב, והכל מקושר על יסוד ומטרה אחת, כי כל מה שיעקב עושה כאן הוא רק למטרה אחת, להנציח את מנשה ואפרים בתור חלק מכלל ישראל בכדי שלא יאבדו לנצח

[ואמנם המש"ח לא כתב שזה בדוקא בשביל מנשה ואפרים ולפי דבריו חשש יעקב על כל זרעו אחריו, אבל בודאי גם הוא יסכים שיש סיכון יותר גדול אצלם], ולפ"ז מובן מדוע מתחיל בענין הקבורה ומפסיק באמצע בענין מנשה ואפרים כראובן ושמעון, ואח"כ ממשיך ומספר בענין קבורת רחל, ולפמשנ"ת הכל הוא ענין אחד, דמקודם מתחיל יעקב לצוות ליוסף על קבורתו בא"י, אבל מלכתחלה הוא לא מסביר לו את הטעם האמיתי אלא אומר לו את שלשת טעמי המדרש, או שמא לא אומר לו שום טעם באופן ברור, אלא רק אומר לו שלאחר מיתתו עליו לישא אותו ממצרים ולקבורו, אבל בודאי עיקר הטעם כמש"כ במש"ח שרצה להיות קבור בא"י הוא משום שידעו בניו [ובפרט מנשה ואפרים] שמקומם הוא בא"י ולא במצרים כמו שנתבאר, ועכשיו הוא הולך ומסביר את הענין ליוסף, ולכן הוא ממשיך ואומר לו שבתור חלק מהעבודה הזו של השרשת מנשה ואפרים הוא מגביה אותם למדרגת שבטים, והיינו שזה מאותו טעם כנ"ל, ולכן פירש"י שכאן הוא מחלק חלק בא"י איש כנגדו, כלומר שידעו שיש להם חלק ונחלה בארץ ישראל כמו שאר השבטים, ואז לאחר שהבין יוסף את זה, הוא ממשיך ואומר לו על ענין קבורת רחל שזה באמת קשור לשני הענינים שקדמוהו, והיינו שע"י סיפור זה הוא ממחיש את מה שעשה עם מנשה ואפרים, הוא רוצה שהם ידעו שהסבתא שלהם קבורה בארץ ישראל וממילא שם מקור מחצבתם, וזה גם ההודעה ליוסף שלכן הוא מבקש ממנו לקבורו בארץ ישראל, והיינו שזה משום הילדים שלו שלא ישתקעו בטומאת מצרים, אלא שאגב זה הוא גם מבאר מדוע הוא בדוקא מבקש ממנו לקבור במערת המכפלה מה שלא עשה כן לרחל, ובפרט שהרי עכשיו הוא מדגיש כמה חשוב הוא קבר אבות ואיך זה מקשר את הדורות, ועכשיו שמבין יוסף את זה, אז הוא יבין היטב מדוע הוצרך לקבור את רחל בדרך, שמכיון שכל מטרה קבורת יעקב בא"י הוא ושבנו בנים לגבולם, ממילא הוא יבין היטב שרחל הוצרכה להקבר בקבר רחל משום אותו הטעם, זה ג"כ משום ושבנו בנים לגבולם, והכל עולה מטעם אחד.

ונמצא שמש"כ המש"ח שעיקר טעם הקבורה הוא מחמת סכנה הטמיעה, והראנו מקורו ממה שביקש יעקב להקבר בקבר אבות, זה משום שקבר אבות זה באמת לא ענין לכשעצמו, דמה הסגולה בזה וכי חשוב אם האדם נקבר בעצמו או ליד אבותיו, וא"כ הוקשה למש"ח דמדוע יהיה זה חשוב ליעקב,

וע"ז הוא מתרץ כי באמת עיקר החשיבות הוא להקבר בארץ ישראל להראות שמשם באו ומשם מקורם, אלא שכמו שהשריש יעקב אצל מנשה ואפרים הקשר לא"י ע"י קבר רחל, עיר קבורת אבותי, כמו כן השריש יעקב בשאר בניו הקשר לארץ ישראל ע"י מקום קבורתו, שמכיון ששם נקבר אברהם ויצחק, ושם קבר את לאה, והוא שייך שם, ולכן יזכור בניו תמיד את הקשר לארץ ישראל ולא יבואו להטמעות בתרבות מצרים.

ובאמת שייך גם שמלכתחלה חשש יעקב רק על מנשה ואפרים, וכנ"ל שהם נולדו במצרים, ולכן רק דיבר ע"ז עם יוסף, אבל אח"כ כאשר נסתם ממנו הקץ וראה שאפשר שישארו במצרים מאות שנה ואפשר שישתקעו במצרים, וזה נוגע לא רק לאפרים ומנשה אלא גם לשאר השבטים, ולכן חזר וקרא את כולם ביחד וצוה עליהם להדיא לקבורו בארץ ישראל, ובדוקא בקבר אבות שהוא מערת המכפלה, משום שראה שגם הם הוצרכו ליסוד זה בכדי להשאר בני ישראל, ולא כחלק מהקולטורה המצרית.

ולפ"ז מובן גם המשך הפרשה, דהנה ביאר באמת ליעקב שחשש זה של טמיעה במצרים על מנשה ואפרים היה יותר עלול לקרוא לאפרים ממנשה, כי מנשה היה הבכור ועדיין היה זכרון בית אביו חי בקרבו, כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי, זה היה עדיין חי בקרבו, אבל אצל אפרים כבר הרגיש יוסף את עצמו קצת כתושב מצרים, כי הפרני אלקים בארץ עניי, שזה כבר דבר חיובי, וממילא שמא קאגרים שכבר נכנס רוח הארץ אצל אפרים [וגם חידש באמת ליעקב שכל השמות המצריים היו משורשים בפ' ר' וע' כמו פרעה, פוטיפר, פענח, שפרה, פועה, הרי דבשמותיהם היו מצוי הפ"א והרי"ש והעי"ן, וכן צפרדע זה שם מצרי] ואצל מנשה מצינו שידע לשון הקודש אבל לא מצינו את זה אצל אפרים, ולכן הוצרך להגביה ולהקדים את אפרים קודם מנשה, והיינו שמכיון שכל הענין הוא לקשרם לצור מחצבתם ולארץ ישראל, ממילא הוצרך אפרים את זה יותר ממנשה, ולכן פשוט ששאר השבטים לא התקנאו בזה, כי להם לא היתה בעיה זו.

ולפ"ז מובן כוונת יעקב בזה ששכל את ידיו שתמהנו ע"ז בריש דברינו, אבל הכל נעשה רק לעודד ולרומם אותו, שלא יפול ביאוש, ולא יטמע בטומאת מצרים, ולכן הוא אומר לו בפומבי שעתיד לצאת ממנו אדם כמו יהושע, ואם ח"ו הוא יפול אז הוא יפסיד את היהושע הזה, ומכיון שהוא היה בסכנת

נפילה יותר ממנשה, לכן הוצרך להראות לו כמה הוא יכול להפסיד ח"ו, ולכן שם את אפרים לפני מנשה, בזה שהראה לו איך שהעמיד שלו עתיד להראות. ונראה שזה גם מה שאמר לך ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך, והיינו שזה היה חלק של יוסף ששם הוא נקבר, והיינו שיעקב מלמד את יוסף שאם הוא רוצה שהילדים שלו יזכרו את צור מחצבתם שגם הוא יצוה שאת גופו יש לקבור בארץ ישראל, ונתן לו מקום מיוחד בחלק של אפרים, כדי שיכנס כל זה בתודעתו של אפרים, שלא יפול ח"ו מהדרך הנכונה.

ולכן קודם שהוא מחלק את שכם ליוסף, הוא מקדים: אנכי מת והיה אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם, כי זה כל מה שהוא בא לעשות בכל הענין הזה.

ונמצא שכל חצי הראשון של הפרשה, מציווי קברות יעקב במערת המכפלה עד לאחר כל הסיפור עם מנשה ואפרים, הכל סובב על נקודה אחת, להבטיח שגם מנשה ואפרים יעלו לארץ ישראל ביחד עם שאר השבטים.